

«Ο μονογενής Υιός και Λόγος τοῦ Θεοῦ»

Μητροπολίτου Ναυπάκτου καὶ Ἁγίου Βλασίου Ἱεροθέου

Ἔχουμε συνηθίσει πολύ τόν ὕμνο «Ο μονογενής Υιός και Λόγος τοῦ Θεοῦ», πού ψάλλουμε κάθε φορά στην θεία Λειτουργία, ἀλλά δέν ἀντιλαμβανόμαστε τά μεγάλα πνευματικά και θεολογικά νοήματα πού περικλείει και εἶναι περίληψη ὅλης τῆς δογματικῆς διδασκαλίας τῆς Ἐκκλησίας και τῶν ἀποφάσεων τῶν πέντε πρώτων Οἰκουμενικῶν Συνόδων. Δέν μπορούμε νά ἀντιληφθοῦμε αὐτόν τόν ἱερό θησαυρό πού ἔχουμε ἀπό τόν 6^ο αἰώνα μ.Χ., πού συνδέει ἄρρηκτα τό *lex credendi* (νόμος τῆς πίστεως) μέ τό *lex orandi* (νόμος τῆς προσευχῆς).

Οἱ ὅροι τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων γίνονται προσευχή, ποίηση, τροπάρια, μουσική και δοξολογία στόν Θεό και τελικά σωτηρία μας.

1. Ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ κατά τόν Ἰουστινιανό

Κατά τήν παράδοση ἡ πατρότητα τοῦ ὕμνου «ὁ μονογενής Υιός και Λόγος τοῦ Θεοῦ...» ἀποδίδεται στόν Αὐτοκράτορα Ἰουστινιανό, ὁ ὁποῖος βασιλεύσε 38 ἔτη (527-565) και εἶχε ἔντονα θεολογικά ἐνδιαφέροντα. Ὁ Ἰουστινιανός γεννήθηκε στό Ταυρήσιο, στήν περιοχή τῶν Σκοπίων, ἀλλά λόγω τοῦ θείου του Ἰουστίνου, στρατηγοῦ και μετέπειτα Αὐτοκράτορα, μετέβη στήν Κωνσταντινούπολη και σπούδασε νομική και θεολογία και προχώρησε στήν πολιτική ἱεραρχία μέχρι τήν θέση τοῦ Αὐτοκράτορα, σέ ἡλικία 45 ἐτῶν.

Δέν ἦταν ἕνας θεωρητικός θεολόγος μέ ἐπιφανειακές γνώσεις ἀπό μελέτες και σπουδές μόνον, ἀλλά ἦταν ἐμπειρικός θεολόγος, ἀφοῦ μέσα στά Ἀνάκτορα, ἐνῶ ἦταν Αὐτοκράτορας ζοῦσε ἀσκητικῶς. Ἐνίστε, παρέμεινε ἄσιτος ἐπί δύο ἡμέρες, παρά τά ὑψηλά καθήκοντά του, ἐκοιμάτο λίγες ὥρες και γι' αὐτό ἀποκλήθηκε «ἀκόιμητος». Ἰδιαίτερη ἀπόλαυσή του ἦταν νά σχολάζη και νά ἐργάζεται στήν Βιβλιοθήκη. Αὐτό εἶναι παράδοξο γιά τούς σημερινούς ἄρχοντες.

Εἶναι γνωστόν ὅτι ὁ Ἰουστινιανός ἔκτισε τόν Ναό τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας, ἡ ὁποία Σοφία δέν εἶναι μιά ἅγια, ἀλλά ἡ Σοφία και ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ, ὁ «εἷς τῆς Τριάδος», γιά τήν ὁποία Σοφία και τόν Λόγο τοῦ Θεοῦ δογματίσε ἀσφαλῶς ἡ Α' Οἰκουμενική Σύνοδος τό 325 μ.Χ., ἀντιμετωπίζοντας τήν αἵρεση τοῦ Ἀρείου, τῆς ὁποίας τήν ἐπέτειο τῶν 1700 ἐτῶν ἐορτάζουμε ἐφέτος, και στήν συνέχεια ἡ Β' Οἰκουμενική Σύνοδος ὀλοκλήρωσε τό ἔργο τῆς Α' Οἰκουμενικῆς Συνόδου. Οἱ Ἀρχιτέκτονες τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας, Ἀνθέμιος και Ἰσίδωρος, δημιούργησαν ἕνα οἰκοδόμημα, τό ὁποῖο πλημμυρίζει μέσα στό φῶς, πού κατεβαίνει ἀπό τόν τροῦλλο, ὁ ὁποῖος τροῦλλος

φαίνεται σάν νά αίωρῆται στόν Ναό. Μέ τόν τρόπο αὐτόν θεολόγησαν γιά τήν Θεότητα τοῦ Λόγου, χρησιμοποιώντας τά ὑλικά ἀπό τήν γῆ.

Θαυμάζουμε τόν περίφημο αὐτόν Ναό τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας, ἀλλά ἀγνοοῦμε ἢ δέν δίνουμε σημασία στόν μικρό Χριστολογικό ὕμνο «ὁ μονογενῆς Υἱός καί Λόγος τοῦ Θεοῦ», πού ὀρίσθηκε νά ψάλλεται ὡς ἀντίφωνο στήν Θεία Λειτουργία ἀπό τόν Ἰουστινιανό, πού στήν πραγματικότητα εἶναι ποίημα, δηλαδή μιά μικρή Ἁγία Σοφία, μιά ζωντανή Ἁγία Σοφία, καί προσφέρεται νά τόν ψάλλουμε μέσα στήν Θεία Λειτουργία, ἡ ὁποία δείχνει τήν ἴδια τήν Οἰκονομία τοῦ Υἱοῦ καί Λόγου τοῦ Θεοῦ μέ τήν σάρκωσή Του. Ἔτσι, μέ τόν ὕμνο αὐτόν εἰσερχόμαστε ζωντανά μέσα στό μυστήριο τοῦ ζῶντος Χριστοῦ, τήν «ζωντανή Ἁγία Σοφία» μέ ἕναν ἰλαρό καί δοξολογικό τρόπο. Δέν μπορούμε σήμερα νά λειτουργηθοῦμε στόν Ναό τῆς Ἁγίας Σοφίας τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ἀλλά μπορούμε νά ψάλλουμε σέ κάθε Θεία Λειτουργία καί νά εἰσερχόμαστε στό ἄδυτο μυστήριο τοῦ λειτουργικοῦ αὐτοῦ ὕμνου τοῦ ἴδιου τοῦ Αὐτοκράτορα Ἰουστινιανοῦ, πού ἀναφέρεται στήν Σοφία τοῦ Θεοῦ, τόν Ἰησοῦ Χριστό.

Μέ τά δύο αὐτά δημιουργήματα τοῦ Αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ, πού ὑπάρχουν μέχρι σήμερα, τό πρῶτο σέ ἰδιαίτερο τόπο, τό δεύτερο παντοῦ ὅπου τελεῖται ἡ Θεία Λειτουργία, θαυμάζουμε τόν Αὐτοκράτορα τῆς Χριστιανικῆς Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας (Βυζάντιο), ἐπί τῶν ἡμερῶν τοῦ ὁποίου εἰσῆλθε στήν Ἁγία Σοφία ἡ θεολογία, ὅπως ἐπί τοῦ Μάρκου Αὐρηλίου εἰσῆλθε στήν Αὐτοκρατορία ἡ φιλοσοφία. Καί ὅση διαφορά ὑπάρχει μεταξύ φιλοσοφίας καί θεολογίας τόση διαφορά ὑπάρχει μεταξύ τοῦ Ναοῦ τῆς Ἁγίας Σοφίας καί τοῦ λειτουργικοῦ ὕμνου «ὁ μονογενῆς Υἱός καί Λόγος τοῦ Θεοῦ, ἀθάνατος ὑπάρχων».

Θά προχωρήσω στήν ἀνάλυση αὐτοῦ τοῦ ὕμνου γιά νά διαπιστώσουμε τήν ἀξία του καί τήν μεγάλη σημασία του. Θά σᾶς ξεναγήσω στόν ζωντανό αὐτόν «Ναό τῆς Ἁγίας Σοφίας», πού εἶναι πλήρης φωτός καί δόξης.

Εἰσαγωγικά πρέπει νά ἀναφερθῆ ὅτι ὁ Αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανός συνεκάλεσε τήν Ε΄ Οἰκουμενική Σύνοδο τό 553 μ.Χ., ἡ ὁποία κατεδίκασε τά λεγόμενα «τρία κεφάλαια», δηλαδή τά αἰρετικά κείμενα τοῦ Θεοδώρου Μοψουεστίας, τοῦ Θεοδώρητου Κύρου καί τοῦ Ἰβᾶ Ἐδέσσης, πού εὐνοοῦσαν τόν Νεστοριανισμό. Ὁ Αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανός μέ τήν Ε΄ Οἰκουμενική Σύνοδο παρέμεινε πιστός στόν ὄρο τῆς Δ΄ Οἰκουμενικῆς Συνόδου πού συνεκλήθη στήν Χαλκηδόνα τό 451 μ.Χ. Δηλαδή, ἀπό τήν σύγκληση τῆς Δ΄ Οἰκουμενικῆς Συνόδου (451 μ.Χ.), μέχρι τήν σύγκληση τῆς Ε΄ Οἰκουμενικῆς Συνόδου, τό 553, περίπου 100 χρόνια, γίνονταν θεολογικές συζητήσεις, πού φαίνονται, ἐκτός τῶν ἄλλων, στήν ἀνοικοδόμηση τοῦ Ναοῦ τῆς Ἁγίας Σοφίας καί στόν ὕμνο «ὁ μονογενῆς Υἱός καί Λόγος τοῦ Θεοῦ».

2. Ἡ φιλοσοφία, βάση τῶν αἱρέσεων

Μελετώντας τήν ιστορία τῶν Δογμάτων μποροῦμε νά δοῦμε τό πῶς οἱ φιλοσοφοῦντες θεολόγοι ἔφθασαν σέ ἀπόκλιση ἀπό τήν ὀρθόδοξη θεολογία, ἡ ὁποία εἶναι ταυτότητα τῶν ἐμπειριῶν τῶν Προφητῶν, τῶν Ἀποστόλων καί τῶν Πατέρων, μέ τήν χρήση τῶν ὄρων τῆς ἐποχῆς.

Τό σημαντικό εἶναι ὅτι οἱ φιλοσοφοῦντες θεολόγοι, οἱ ὁποῖοι ἐξελίχθησαν σέ αἰρετικούς, χρησιμοποιοῦσαν γιά τήν διατύπωση τῶν χριστιανικῶν ἀληθειῶν τήν φιλοσοφία καί ὄχι τήν ἐμπειρία τῶν θεοπτῶν ἀγίων.

Ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς, ἕνας μέγας Πατέρας τοῦ 14^{ου} αἰῶνος μ.Χ. πού ἀντιμετώπισε τόν δυτικόφρονα Βαρλαάμ, πού μετέφερε τίς ἀπόψεις τῆς σχολαστικῆς θεολογίας στήν Ἀνατολή, γράφει γιά τό θέμα πού μᾶς ἀπασχολεῖ: «Κᾶν ἐξετάσης ἴδοις ἄν πάσας ἢ τάς πλεῖστας τῶν δεινῶν αἰρέσεων ἐντεῦθεν (ἐκ τῆς φιλοσοφίας) λαβούσας τάς ἀρχάς». Δηλαδή, οἱ αἰρετικοί προκειμένου νά θεολογήσουν λαμβάνουν τίς ἀρχές ἀπό τήν φιλοσοφία. Καί πρέπει νά σημειωθῆ ὅτι οἱ φιλοσοφοῦντες θεολόγοι τοῦ 3^{ου}-5^{ου} αἰῶνος μ.Χ. εἶχαν ὡς βάση τῆς ἀριστοτελικῆς φιλοσοφίας, ἡ ὁποία ἤκμαζε τότε στήν Ἀνατολή, ἦτοι στήν Ἀντιόχεια καί στίς γύρω ἀπό αὐτήν περιοχές.

Θά ἀναφερθοῦν τρεῖς φιλοσοφικές φράσεις πού ἔγιναν οἱ βάσεις τοῦ Ἀρειανισμοῦ, τοῦ Νεστοριανισμοῦ καί τοῦ Μονοφυσιτισμοῦ.

Ἡ πρώτη φράση εἶναι ὅτι «πᾶν ἐκ τῆς οὐσίας, πάντως ἠναγκασμένον», δηλαδή κάθε τί πού προέρχεται ἀπό τήν οὐσία εἶναι ἀναγκαστικό. Δεδομένης αὐτῆς τῆς φιλοσοφικῆς ἀρχῆς, κατά τούς φιλοσοφοῦντας αἰρετικούς, ὁ Πατήρ δέν γεννᾷ τόν Λόγο Του ἀπό τήν οὐσία Του, γιατί αὐτό θά ἦταν ἀναγκαστικό, ἀλλά δημιουργεῖ τόν Υἱό Του μέ τήν βούληση-θέλησή Του, γι' αὐτό καί εἶναι κτιστός, ἀφοῦ παρεμβάλλεται χρόνος μεταξύ τοῦ Πατρός καί τοῦ Υἱοῦ.

Ὁ Μέγας Ἀθανάσιος ἀνέτρεψε αὐτήν τήν φιλοσοφική ἀρχή γιά τήν θεολογία καί ὑποστήριξε ὅτι δέν ἰσχύει στήν θεολογία τό «πᾶν ἐκ τῆς οὐσίας, πάντως ἠναγκασμένον», ἀφοῦ, γιά παράδειγμα, καί ἡ ἐνέργεια τοῦ ἡλίου προέρχεται ἀπό τήν οὐσία του καί δέν εἶναι ἀναγκαστική, ἀλλά φυσική. Αὐτό ἰσχύει καί γιά τήν Γέννηση τοῦ Υἱοῦ ἀπό τόν Πατέρα, ἐπειδὴ γεννήθηκε ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ ἀπό τήν οὐσία τοῦ Πατρός, εἶναι ὁμοούσιος μέ τόν Πατέρα, γι' αὐτό καί ὁμολογοῦμε στό Σύμβολο τῆς Πίστεως: «Φῶς ἐκ φωτός, Θεός ἀληθινός ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ, γεννηθέντα, οὐ ποιηθέντα». Καί γιά νά καταλήξουν οἱ Πατέρες στήν διατύπωση αὐτήν δέν χρησιμοποίησαν τήν ἀριστοτελική φιλοσοφία, ἀλλά τήν ἐμπειρική θεολογία-θεοπτία τῶν θεουμένων ἀγίων.

Ἡ δεύτερη φράση πού προέρχεται ἀπό τήν ἀριστοτελική φιλοσοφία εἶναι ὅτι δέν ὑπάρχει φύση ἀνυπόστατη, οὔτε ὑπόσταση ἀνούσια χωρίς τήν φύση, δηλαδή ταυτίζεται ἡ φύση μέ τήν ὑπόσταση. Αὐτή ἡ ἄποψη κατέληξε στόν Νεστοριανισμό

καί τόν Μονοφυσιτισμό. Ἐφ' ὅσον, κατά τούς φιλοσοφοῦντας θεολόγους-αἰρετικούς δέν ὑπάρχει φύση ἀνυπόστατη σημαίνει ὅτι ὑπάρχουν δύο δυνατότητες. Ἡ μία δυνατότητα εἶναι τό νά διατηρηθοῦν στόν Χριστό οἱ δύο φύσεις-ὑποστάσεις, ὅποτε ἡ θεία φύση καί ἡ ἀνθρώπινη φύση εἶναι ἐνωμένες ἐξωτερικά καί κάποια στιγμή χωρίσθηκαν, ὅπως ὑποστήριζαν οἱ Νεστοριανοί τούς ὁποίους ἀντιμετώπισε ἡ Γ' Οἰκουμενική Σύνοδος. Ἡ ἄλλη δυνατότητα εἶναι τό νά ἀπορροφήση ἡ θεία φύση τήν ἀνθρώπινη φύση-ὑπόσταση, πού καταλήγει στόν Μονοφυσιτισμό, τόν ὁποῖο ἀντιμετώπισε ἡ Δ' Οἰκουμενική Σύνοδος.

Οἱ Πατέρες τῆς Συνόδου αὐτῆς εἶχαν δική τους ἐμπειρία-θεοπτία, καί ὅσοι δέν εἶχαν δική τους ἐμπειρία, ἀκολούθησαν τούς «πεῖρα μεμνημένους». Ὅπως τό βλέπουμε στό Ὅρος Θαβώρ, οἱ τρεῖς Μαθητές τοῦ Χριστοῦ, ὁ Πέτρος, ὁ Ἰωάννης καί ὁ Ἰάκωβος εἶδαν τό Φῶς τῆς θεότητος πού προχεόταν ἀπό τό σῶμα-τήν ἀνθρώπινη φύση τοῦ Λόγου, ἐπίσης ἦταν ἐνωμένες μεταξύ τους οἱ δύο φύσεις -θεία καί ἀνθρωπίνη- χωρίς νά εἶναι διηρημένες, ὅπως δίδασκε ὁ Νεστοριανισμός, οὔτε ἀφομοιώθηκε ἡ μία ἀπό τήν ἄλλη, ὅπως ἰσχυριζόταν ὁ Μονοφυσιτισμός.

Ἔτσι, οἱ Πατέρες τῶν δύο αὐτῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων (Γ' καί Δ') χρησιμοποίησαν τέσσερα ἐπιρρήματα, ἤτοι ὅτι οἱ δύο φύσεις στόν Χριστό, θεία καί ἀνθρωπίνη, εἶναι ἐνωμένες «ἀσυγχύτως καί ἀτρέπτως», γιά νά ἀντικρούσουν τόν Μονοφυσιτισμό καί «ἀδιαιρέτως καί ἀχωρίστως», γιά νά ἀνατρέψουν τόν Νεστοριανισμό. Οἱ Πατέρες χρησιμοποίησαν ἑλληνικές λέξεις μέ τό στερητικό ἄλφα (α) γιά νά ἐκφράσουν τόν ἀποφατισμό στήν διατύπωση τοῦ Θεοῦ, ἀλλά δι' αὐτῶν ἐξέφρασαν τήν ὀρθόδοξη ἐμπειρία τῶν ἁγίων πού συνιστᾶ, κατά τήν ἀνθρώπινη ἐρμηνευτική, μιᾶ ἀντινομία. Αὐτό λέγεται ἀποφατική γνώση καί ἔκφραση.

Ἡ τρίτη φράση πού προέρχεται ἀπό τήν φιλοσοφία εἶναι ὅτι οἱ δύο φύσεις θεία καί ἀνθρωπίνη ἐνώθηκαν στόν Χριστό «τῇ θεωρίᾳ μόνῃ».

Κατά τόν ἅγιο Κύριλλο Ἀλεξανδρείας, οἱ δύο φύσεις στόν Χριστό, θεία καί ἀνθρωπίνη, διακρίνονται «τῇ θεωρίᾳ μόνῃ», δηλαδή «κατ' ἐπίνοιαν», διότι δέν μποροῦν νά διαιρεθοῦν πραγματικά λόγω τῆς ἐνώσεώς τους στήν μία ὑπόσταση τοῦ Λόγου, πού δηλώνει τήν ὑποστατική ἔνωση. Ἀντίθετα, κατά τόν Σεβῆρο, ἡ θεία καί ἡ ἀνθρώπινη φύση εἶναι ἐνωμένες «τῇ θεωρίᾳ μόνῃ» «κατ' ἐπίνοιαν», μέσα ἀπό τήν προοπτική τῆς σύνθετης φύσης-ὑπόστασης, ἀφοῦ ἡ ἀνθρώπινη φύση ἀπορροφήθηκε ἀπό τήν θεία φύση.

Τελικά, γίνεται κατανοητός ὁ λόγος τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, ἀντιμετωπίζοντας τόν Σαβέλλιο πού ταύτιζε οὐσία καί ὑποστάσεις, καί τόν Εὐνόμιο πού ταύτιζε οὐσία καί ἐνέργεια, ὅτι χρησιμοποιοῦμε αὐτούς τούς ὄρους μέ ἄλλη σημασία καί ἔννοια, διότι θεολογοῦμε «ἀλιευτικῶς οὐκ ἀριστοτελικῶς», δηλαδή θεολογοῦμε μέ τόν τρόπο πού θεολόγησαν οἱ Ἀπόστολοι, πού ἦταν ἀλιεῖς, ἀλλά

ἔλαβαν τό Ἅγιον Πνεῦμα καί ἔγιναν θεόπνευστοι θεολόγοι, καί ὄχι μέ τούς ὄρους καί τίς προϋποθέσεις τῆς ἀριστοτελικῆς φιλοσοφίας.

Βεβαίως, οἱ Πατέρες χρησιμοποιοῦσαν τούς ὄρους κάθε ἐποχῆς, ἀλλά ἔδιναν διαφορετική σημασία. Γράφει ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς: «Κάν τις τῶν Πατέρων τῆς ἔξω φθέγγηται (χρησιμοποιεῖ ὄρους τῆς φιλοσοφίας) ἀλλ' ἐπί τῶν ρημάτων μόνον, ἐπί δέ τῶν νοημάτων πολύ τό μεταξύ».

Ὁ Αὐτοκράτορας Ἰουστινιανός τά γνώριζε ὅλα αὐτά, παρακολουθοῦσε ὅλα αὐτά τά ρεύματα καί γι' αὐτό ὑποστήριξε τούς ὄρους τῶν τεσσάρων Οἰκουμενικῶν Συνόδων, Α', Β', Γ' καί Δ', καί αὐτό τό πέρασε στά κείμενά του καί συγκεκριμένα στόν θεόπνευστο αὐτόν ὕμνο πού εἶναι ἕνα ψαλλόμενο «Σύμβολον τῆς πίστεως». Στήν συνέχεια θά γίνη μιά μικρή ἀνάλυση τοῦ ὕμνου.

3. Ἀνάλυση τοῦ ὕμνου

Αὐτός ὁ ὕμνος, ὅπως γνωρίζουμε ὅλοι, ψάλλεται στά λεγόμενα τυπικά τῆς θείας Λειτουργίας καί μάλιστα στό Β' Ἀντίφωνο, μετά τό «Σῶσον ἡμᾶς Υἱέ Θεοῦ, ὁ ἀναστάς ἐκ νεκρῶν, ψάλλοντάς σοι, ἀλληλούϊα», λίγο πρὶν τήν Μικρά Εἴσοδο.

Θά διαβάσω τό ὕμνο, ὅπως ψάλλεται, διότι εἶναι πασίγνωστος, θά παραθέσω, ὅμως, μιά μετάφρασή του καί θά ἐκθέσω μερικές ἐρμηνευτικές ἀναλύσεις.

Τό Κείμενο τοῦ ὕμνου εἶναι:

«Ὁ μονογενῆς Υἱός καί Λόγος τοῦ Θεοῦ ἀθάνατος ὑπάρχων, καί καταδεξάμενος διὰ τήν ἡμετέραν σωτηρίαν, σαρκωθῆναι ἐκ τῆς ἁγίας Θεοτόκου καί ἀειπαρθένου Μαρίας ἀτρέπτως ἐνανθρωπήσας, σταυρωθεὶς τε, Χριστέ ὁ Θεός, θανάτῳ θάνατον πατήσας, εἶς ὢν τῆς Ἁγίας Τριάδος, συνδοξαζόμενος τῷ Πατρὶ καί τῷ Ἁγίῳ Πνεύματι, σῶσον ἡμᾶς».

Ἡ Μετάφραση ἔχει ὡς ἑξῆς:

«Σὺ ὁ μονογενῆς Υἱός καί Λόγος τοῦ Θεοῦ, πού εἶσαι ἀθάνατος καί καταδέχθηκες γιά τήν σωτηρία μας νά σαρκωθῆς ἀπό τήν ἁγία Θεοτόκο καί ἀειπάρθενο Μαρία καί ἀτρέπτως (χωρίς νά ἀλλοιωθῆς) νά γίνης ἄνθρωπος καί νά σταυρωθῆς, Χριστέ ὁ Θεός μας, καί τόν θάνατο νά πατήσης μέ τόν θάνατο, πού εἶσαι ἕνας ἀπό τήν Ἁγία Τριάδα καί συνδοξάζεσαι (μαζί) μέ τόν Πατέρα καί τό Ἅγιον Πνεῦμα, σῶσε μας».

Αὐτός εἶναι ἕνας Χριστολογικός ὕμνος, δηλαδή ἀναφέρεται στόν Θεάνθρωπο Χριστό, τόν Υἱό καί Λόγο τοῦ Θεοῦ, κατά τήν θεία φύση, καί τόν Υἱό τοῦ ἀνθρώπου κατά τήν ἀνθρώπινη φύση. Ἡ λέξη Χριστός δηλώνει ὅτι ἐχρίσθη ἡ θεία φύση ἀπό τήν ἀνθρώπινη φύση, ὅτι Αὐτός ὡς Θεός ἐμφανίζεται μέσα σέ δόξα στούς Προφήτας τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ὡς ἄσαρκος, καί Αὐτός ἐμφανίσθηκε στούς Ἀποστόλους ἐν σαρ-

κί. Έτσι, εἶναι Θεός ἄσαρκος στήν Παλαιά Διαθήκη, ὁ ἴδιος Θεός ἐν σαρκί στήν Καινή Διαθήκη. Αὐτή ἡ Χριστολογία συνδέεται στενά μέ τήν Τριαδολογία, ἀφοῦ εἶναι ὁ ἕνας τῆς Ἁγίας Τριάδος, δηλαδή τοῦ Πατρός, τοῦ Υἱοῦ καί τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

Μελετώντας τόν δογματικό αὐτόν ὕμνο προσεκτικά διακρίνουμε τέσσερις ἐνότητες.

Ἡ **πρώτη ἐνότητα** ἀναφέρεται στήν Θεότητα τοῦ Υἱοῦ καί Λόγου τοῦ Θεοῦ. Ὁ Χριστός εἶναι «ὁ μονογενής Υἱός καί Λόγος τοῦ Θεοῦ» πού εἶναι «ἀθάνατος» κατά τήν θεία φύση Του.

Ἡ φράση ὁ «Υἱός καί Λόγος τοῦ Θεοῦ» ἀναφέρεται στόν Εὐαγγελιστή Ἰωάννη, πού γράφει στό Εὐαγγέλιό του: «Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος, καί ὁ Λόγος ἦν πρός τόν Θεόν, καί Θεός ἦν ὁ Λόγος» (Ἰω. α', 1) καί προσδιορίζει τήν θεότητα τοῦ Λόγου, κατά τήν θεία φύση. Ὡς Υἱός καί Λόγος τοῦ Θεοῦ εἶναι «μονογενής», διότι διαφέρει σαφῶς ἀπό τά κτίσματα, ἀφοῦ Αὐτός γεννήθηκε ἀπό τόν Πατέρα «πρό πάντων τῶν αἰώνων», ἐνῶ τά κτίσματα δημιουργήθηκαν ἐν χρόνῳ. Ἄλλο ἡ γέννηση ἐκ φύσεως καί ἄλλο ἡ δημιουργία ἐκ θελήσεως. Μάλιστα, ὁ Εὐαγγελιστής Ἰωάννης γράφει: «Θεόν οὐδεὶς ἐώρακε πώποτε· ὁ μονογενής υἱός ὁ ὢν εἰς τόν κόλπον τοῦ πατρός, ἐκεῖνος ἐξηγήσατο» (Ἰω. α', 18). Ὡς μονογενής Υἱός τοῦ Πατρός ἔχει δόξα (Ἰω. α', 14).

Μέ αὐτήν τήν διατύπωση δηλώνεται ἡ θεότητα τοῦ Υἱοῦ καί Λόγου τοῦ Θεοῦ σέ ἀντίθεση μέ τόν Ἀρειανισμό πού ἔκανε λόγο γιά κτίσμα, ὅτι, δηλαδή, ὁ Χριστός εἶναι τό πρῶτο κτίσμα τῆς δημιουργίας, δηλώνεται σαφῶς ὅτι «οὐκ ἦν (χρόνος) ὅτε οὐκ ἦν», ὅτι εἶναι ὁμοούσιος μέ τόν Πατέρα, γεννηθεῖς πρό πάντων τῶν αἰώνων.

Ὁ Υἱός καί Λόγος τοῦ Θεοῦ εἶναι ἀθάνατος κατά τήν φύση, δηλαδή «ἀθάνατος ὑπάρχων». Μοῦ θυμίζει τόν λόγο τοῦ Ἀποστόλου Παύλου ὅτι ὁ Χριστός εἶναι «ὁ μακάριος καί ὁ μόνος δυνάστης, ὁ βασιλεύς τῶν βασιλευόντων καί κύριος τῶν κυριευόντων, ὁ μόνος ἔχων ἀθανασίαν, φῶς οἰκῶν ἀπρόσιτον, ὃν εἶδεν οὐδεὶς ἀνθρώπων οὐδέ ἰδεῖν δύναται· ὧ τιμὴ καί κράτος αἰώνιον· ἀμήν» (Α' Τιμ. στ', 15-16).

Ἡ **δεύτερη ἐνότητα** ἀναφέρεται στήν ἐνανθρώπηση τοῦ Υἱοῦ καί Λόγου τοῦ Θεοῦ, δηλαδή «καταδεξάμενον διά τήν ἡμετέραν σωτηρίαν σαρκωθῆναι» ἀπό τήν «ἁγίαν Θεοτόκον καί ἀειπάρθενον Μαρίαν». Ἐδῶ μᾶς ὑπενθυμίζει τήν ἀπόφαση τῆς Γ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου ὅτι ἡ μητέρα τοῦ Χριστοῦ δέν γέννησε ἕναν ψιλόν (ἀπλοῦν) ἄνθρωπον, ἀλλά τόν Υἱό καί Λόγο τοῦ Θεοῦ. Στήν μήτρα της ἐνώθηκαν οἱ δύο φύσεις, θεία καί ἀνθρωπίνη, γι' αὐτό πρέπει νά ὀνομάζεται Θεοτόκος καί ὄχι Χριστοτόκος. Αὐτό εἶναι τό μυστήριο τῆς θείας Οἰκονομίας, ἀφοῦ κατά τόν ἅγιο Ἰωάννη τόν Δαμασκηνό, ὁ Υἱός καί Λόγος τοῦ Θεοῦ «ἐταπείνωσεν ἀταπεινῶτως τό ἀταπεινῶτον αὐτοῦ ὕψος».

Αὐτό μᾶς ὑπενθυμίζει τόν λόγο τοῦ Ἀποστόλου Παύλου: «Ὅτε δέ ἦλθε τό πλήρωμα τοῦ χρόνου, ἐξαπέστειλεν ὁ Θεός τόν υἱόν αὐτοῦ, γενόμενον ἐκ γυναικός,

γενόμενον υπό νόμον, ἵνα τούς υπό νόμον ἐξαγοράσῃ, ἵνα τήν υἰοθεσίαν ἀπολάβωμεν» (Γαλ. δ', 4-5).

Ἡ πρόσληψη τῆς ἀνθρώπινης φύσης ἀπό τήν θεία φύση ἔγινε «ἀτρέπτως», δηλαδή χωρίς νά ἀλλοιωθῆ, χωρίς νά τραπῆ. Αυτό μᾶς ὑπενθυμίζει τήν ἀπόφαση τῆς Δ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου ὅτι οἱ δύο φύσεις ἐν Χριστῷ ἐνώθηκαν «ἀσυγχύτως καί ἀτρέπτως», ἀλλά καί «ἀδιαιρέτως καί ἀχωρίστως». Σέ αὐτό συνίσταται τό μέγα μυστήριο τῆς θείας Οἰκονομίας.

Ὁ Χριστός σταυρώθηκε ἐκουσίως καί ἔτσι ἐπάτησε, δηλαδή ἐνίκησε τόν θάνατο μέ τόν θάνατό του, πού δηλώνει τήν ἀνάστασή Του. Σταυρός καί Ἀνάσταση ἐνώνονται μεταξύ τους· οὔτε σταυρός χωρίς ἀνάσταση μπορεῖ νά νοηθῆ, γιατί αὐτό θά ἦταν ἀπόγνωση καί θλίψη, οὔτε ἀνάσταση χωρίς σταυρό μπορεῖ νά πιστευθῆ, γιατί αὐτό θά ἦταν μιά ἐξωτερική ἐπιπόλαια συναισθηματική χαρά.

Ἡ φράση αὐτή τοῦ λειτουργικοῦ αὐτοῦ ὕμνου θυμίζει τόν ὕμνο τοῦ Ἀποστόλου Παύλου: «Καί σχήματι εὐρεθεῖς ὡς ἄνθρωπος ἐταπείνωσεν ἑαυτόν γενόμενος ὑπῆκοος μέχρι θανάτου, θανάτου δέ σταυροῦ. διό καί ὁ Θεός αὐτόν ὑπερύψωσε καί ἐχαρίσατο αὐτῷ ὄνομα τό ὑπέρ πᾶν ὄνομα, ἵνα ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ πᾶν γόνυ κάμψῃ ἐπουρανίων καί ἐπιγείων καί καταχθονίων, καί πᾶσα γλῶσσα ἐξομολογήσῃται ὅτι Κύριος Ἰησοῦς Χριστός εἰς δόξαν Θεοῦ πατρός» (Φιλ. β', 8-11).

Ἡ **τρίτη ἐνότητα** ἀναφέρεται στήν Τριαδικότητα τοῦ Θεοῦ, ἀφοῦ ὁ Θεός δέν εἶναι μόνος, ἀλλά Τριάς, δηλαδή Πατήρ, Υἱός καί Ἅγιον Πνεῦμα. Ὁ Υἱός καί Λόγος τοῦ Θεοῦ εἶναι «ὁ εἷς τῆς Ἁγίας Τριάδος». Δέν γίνεται λόγος γιά Δεύτερο Πρόσωπο τῆς Ἁγίας Τριάδος, διότι δέν θέλει νά εἰσαχθῆ χρόνος μεταξύ Πατρός καί Υἱοῦ, δέν ὑπάρχει ἱεράρχηση μεταξύ τῶν Προσώπων τῆς Ἁγίας Τριάδος. Καταχρηστικά κάνουμε λόγο γιά Πρῶτο, Δεύτερο καί Τρίτο πρόσωπο, καί ὅπως ἐννοεῖται θεολογικά ὁ «ἱερός ἀριθμός».

Στήν πραγματικότητα ὁ Υἱός καί Λόγος τοῦ Θεοῦ εἶναι «συνδοξαζόμενος τῷ Πατρί καί τῷ Ἁγίῳ Πνεύματι», πού σημαίνει συμμετέχει κατά τήν φύση στήν δόξα τοῦ Πατρός, στό Φῶς τοῦ Θεοῦ. Αὐτό τό «συνδοξαζόμενον» δηλώνει τό κατ' οὐσίαν καί κατά φύσιν, τό ὁμοούσιον Πατρός, Υἱοῦ καί Πνεύματος Ἁγίου.

Ὁ Εὐαγγελιστής Ἰωάννης εἶδε τήν δόξα τοῦ Χριστοῦ στό ὄρος Θαβώρ, πού εἶναι δόξα τοῦ Πατρός καί τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, δηλαδή εἶναι τό Φῶς τοῦ Θεοῦ. Γί' αὐτό γράφει στήν ἀρχή τοῦ Εὐαγγελίου του: «Ἐθεασάμεθα τήν δόξαν αὐτοῦ, δόξαν ὡς μονογενοῦς παρά πατρός» (Ἰω. α', 14). Ὁ ἴδιος ὁ Χριστός στήν ἀρχιερατική του προσευχή εἶπε: «Πάτερ, οὓς δέδωκάς μοι, θέλω ἵνα ὅπου εἰμί ἐγώ κάκεῖνοι ὧσι μετ' ἐμοῦ, ἵνα θεωρῶσι τήν δόξαν τήν ἐμήν ἣν δέδωκάς μοι, ὅτι ἠγάπησάς με πρό καταβολῆς κόσμου» (Ἰω. ιζ', 24).

Ἡ **τέταρτη ἐνότητα** εἶναι παράκληση καί ἰκεσία. Ἀφοῦ ὁ λειτουργικός αὐτός ὕμνος ἀναφέρεται στήν ὀρθόδοξη Χριστολογία μέ τήν θεότητα τοῦ Υἱοῦ καί Λόγου τοῦ Θεοῦ καί τό μυστήριον τῆς θείας Οἰκονομίας, τήν ἐνανθρώπησή Του, καί στήν ὀρθόδοξη Τριαδολογία, καταλήγει στήν αἴτηση: «Σῶσον ἡμᾶς».

Τόσο ἡ Χριστολογία ὅσο καί ἡ Τριαδολογία δέν ὑφίστανται ἀνεξάρτητα ἀπό τήν σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλά σέ σχέση μέ αὐτήν. Ὅταν κάνουμε λόγο γιά σωτηρία, δέν ἐννοοῦμε τήν ἐξοδο τοῦ ἀνθρώπου ἀπό τά σχήματα τοῦ κόσμου αὐτοῦ, οὔτε γιά τήν ἐξοδο τῆς ψυχῆς ἀπό τό κακό σῶμα καί τήν μετάβαση στόν κόσμο τῶν ἰδεῶν τοῦ Πλάτωνος, οὔτε ἄνοδο σέ κάποια μυστικιστική ὁδό τῶν νεοπλατωνικῶν, ἤ στήν στωική ἀπάθεια τήν ὁποία συναντοῦμε στήν Ἰνδουϊστική ἀνατολή, ἀλλά στήν μέθεξη τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ, στό νά γίνῃ ὁ ἄνθρωπος κατά Χάρη αὐτό πού ὁ Χριστός εἶναι κατά φύση, καί αὐτό γίνεται διά τῆς καθάρσεως, τοῦ φωτισμοῦ καί τῆς θεώσεως.

Μέ τήν πτώση τοῦ Ἀδάμ σκοτίστηκε τό νοερό τῆς ψυχῆς τοῦ ἀνθρώπου, τό κατ' εἰκόνα, καί μέ τήν σωτηρία αὐτός ὁ σκοτεινός νοῦς πρέπει νά φωτισθῇ. Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος γράφει: «Ἡμεῖς δέ πάντες ἀνακεκαλυμμένῳ προσώπῳ τήν δόξαν Κυρίου κατοπτριζόμενοι τήν αὐτήν εἰκόνα μεταμορφούμεθα ἀπό δόξης εἰς δόξαν, καθάπερ ἀπό Κυρίου Πνεύματος» (Β' Κορ. γ', 18). Καί πιό κάτω γράφει: «Ὁ Θεός ὁ εἰπὼν ἐκ σκότους φῶς λάμψαι, ὃς ἔλαμψεν ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν πρός φωτισμόν τῆς γνώσεως τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ ἐν προσώπῳ Ἰησοῦ Χριστοῦ» (Β' Κορ. γ', 18).

Αὐτήν τήν σωτηρία προξένησε σέ ἐμᾶς ὁ Υἱός καί Λόγος τοῦ Θεοῦ μέ τό μυστήριον τῆς ἐνανθρωπήσεώς Του, καί γι' αὐτό Τόν δοξάζουμε μέ ψαλμούς καί ὕμνους, ἄδοντες καί ψάλλοντες στήν καρδιά μας (Ἐφ. ε', 19), ἀλλά καί στούς Ἱεροῦς Ναούς, τελώντας τήν θεία Λειτουργία. Αὐτό εἶναι τό μυστήριον τῆς συνεργείας, ἀφοῦ ὁ Θεός ἐνεργεῖ καί ὁ ἄνθρωπος συνεργεῖ.

Τό περιεχόμενο τοῦ ὕμνου αὐτοῦ ἐρμηνεύεται ἀπό ἕναν ἄλλον πολύ γνωστόν ὕμνον πού ψάλλουμε στήν ἐξόδιο ἀκολουθία: «Τό τριλαμπές τῆς μιᾶς θεότητος εὐσεβῶς ὑμνήσωμεν βοῶντες, ἅγιος εἶ ὁ Πατήρ ὁ ἀναρχος, ὁ συνἀναρχος Υἱός καί τό θεῖον Πνεῦμα, φώτισον ἡμᾶς πίστει σοι λατρεύοντας καί τοῦ αἰωνίου πυρός ἐξάρπασον».

Ἀναλύοντας αὐτόν τόν θαυμάσιο ὕμνον προσπάθησα σέ ἕνα μικρό χρονικό διάστημα νά ἐντοπίσω τίς τέσσερις ἐνότητές του, ἤτοι τήν Θεότητα τοῦ Λόγου, τήν ἐνανθρώπησή Του, τήν Τριαδολογία καί τήν σωτηριολογία πού ἀναφέρεται στόν ἄνθρωπο.

Τό συμπέρασμα τῆς σύντομης αὐτῆς εἰσηγήσεως εἶναι ὅτι ὁ Αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανός θεολόγησε τόσο μέ τήν ἀνοικοδόμησιν τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ τῆς Ἁγίας Σοφίας, στήν Κωνσταντινούπολη, ὅσο καί μέ τό τροπᾶριον αὐτό πού ψάλλουμε κάθε

φορά στην Θεία Λειτουργία, πού αρχίζει μέ τό «ό μονογενής Υιός καί Λόγος τοῦ Θεοῦ», πού εἶναι ἡ ζωντανή καί ψαλλόμενη «Ἁγία Σοφία». Καί ἐπειδή θεολόγησε μέ τόν τρόπο αὐτόν ἔμεινε στήν ἱστορία μέ ζωντανό τρόπο καί ὄχι ἀπλῶς στοιβαζόμενος στίς Βιβλιοθηκῆς τῶν ἀνθρώπων. Μᾶς ἄφησε ζωντανή θεολογία.

Σήμερα οἱ πολιτικοί ἄρχοντες δέν κυβερνοῦν τόν λαό μέ τήν θεολογία, ἀλλά μέ τήν κοινωνιολογία, τήν οἰκονομία καί τήν κοινωνική πολιτική. Ἕνας λόγος εἶναι ὅτι δέν θεολογοῦν, ἀφοῦ παραθεολογοῦν, δηλαδή διευθύνουν τόν λαό μέ τόν οὐμανισμό, τόν ἀγνωστικισμό, τόν δεῖσμό, ἀντίθετα ἀπό τήν ζωντανή παράδοση τοῦ λαοῦ. Εὐχόμεστε καί αὐτό νά τό κάνουν σωστά. Ἀλλά καί οἱ Χριστιανοί, οἱ Θεολόγοι καί οἱ Κληρικοί δέν θεολογοῦν.

Ἐμεῖς, ὅμως, μέσα στήν Θεία Λειτουργία ζοῦμε τήν παράδοσή μας πού εἶναι γεμάτη ζωή, φῶς, δόξα, ἔχει νόημα ζωῆς καί ὑπαρξης, καί γινόμαστε θεοῦμενοι. Ψάλλουμε τό «ό μονογενής Υιός καί Λόγος τοῦ Θεοῦ», τό ποίημα τοῦ Αὐτοκράτορα Ἰουστινιανοῦ ὄρθιοι, προσευχόμενοι καί τόν εὐγνωμονοῦμε.